

FIRE RENRASELINJER: Besteforeldrene til denne Lohmann-hønekyllingen ble flydd inn fra avlsstasjoner i Cuxhaven Tyskland. Kyllingen er en hybridsort og en krysning mellom fire ulike renraselinjer. Steinsland AS i Time kommune på Jæren produserer 75 prosent av de norske verpehønene.

Klekker ut 2,5 millioner høner i året

TIME: For 70 år siden startet Norvald Steinsland som bureiser utenfor Bryne, og nå klekker familien Steinsland 75 prosent av alle hønene i Norge.

TEKST OG FOTO: Øystein Heggdal, oystein@norsklandbruk.no

Det er tett mellom hønehusene rundt hovedkontoret til Steinsland AS, men det er ikke lenger høner i noen av dem, med unntak av rugeriet som ligger 150 meter lenger nede i veien. For få produksjoner i landbruket har vært gjennom større endringer enn eggproduksjonen, og familien Steinsland har vært med på alle stegene underveis. Og om du spør dem om hva som kom først av høna eller egget, er svaret antakelig Norvald.

– Faren min, Norvald, kom hit som bureiser i 1947, og da var det ingenting her. Han startet med rugeri og oppdrett av verpehøner i bolighuset i 1953. Fjørfe var en typisk produksjon som småbrukere og bureisere kunne begynne med som tilleggsnæring, forklarer Nils.

Det er ikke mye tilleggsnæring over det de driver med nå lenger. Nils tok over drifta av gården i 1990, og nå er dattera hans, Tone, på full fart inn i familiebedriften. De har 25 driftsbygninger på til sammen 18 dekar og omsetter for 50 millioner kroner. Totalt klekkes det nærmere fem millioner kyllinger i rugeriet deres, og ferdig sortert blir det 600 000 høner de selv fører fram til salg, i tillegg til 1,8 millioner daggamle kyllinger.

FRA NORBRID TIL LOHMANN

I dag er det tyske Lohmann-høner som Steinsland produserer, men fra 1960 og fram til 1993 var de avlsstasjon for den norske verpehøna Norbrid. Rasen sto for hele 98 prosent av det norske markedet i første halvdel på 1990-tallet.

– Det var rent avlsarbeid sammen med Norsk Fjørfeavlslag, der tilvekst, egglegging og andre avlsmål ble registrerte. Vi var faktisk ganske langt framme på høneavl i Norge og tidlig ute med kunstig inseminering, forteller Nils.

ANDRE- OG TREDJEGENERASJON: Faren til Nils, og bestefaren til Tone, Norvald Steinsland, startet rugeri i kjelleren på bolighuset sitt i 1953, og fra 1960 og fram til 1993 dreiv de en avlsstasjon for Norbrid-høna.

Men som kjent overlevde ikke Norbrid-høna konkurransen med utlandet. På grunn av at Norge skulle inn i EØS, ble loven om midlertidig innførselsforbud av rugeegg og livdyr opphevet. Loven var fra 1934 og var grunnen til at Norge kunne drive så intensivt avlsarbeid på fjørfe. Da rugeriene skjønnte at det ville bli mulig å importere livdyr fra utlandet, begynte alle å posisjonere seg for det i 1993.

Men Nils er ikke helt enig i at Norbrid-høna i seg selv var for dårlig. Den gjorde det faktisk ganske bra i forsøk i forhold til utenlandske linjer, spesielt på forforbruk per kilo produsert egg, men det var én egenskap som var for dårlig.

– Dødeligheten til Norbrid-høna var for høy, og det var den egenskapen som gjorde presset høyt for å hente inn nytt avlsmateriale fra utlandet. Men årsaken til den høye dødeligheten fant vi ikke ut av før helt på tampen, sier Nils.

SMITTET MED LEUKOSE

For samme hvilke norske dyrleger som undersøkte problemet med dødelighet, fant de ikke ut av hva det kunne være. Men så reiste Nils og daværende leder for Norsk Fjørfeavlslag, Halvor Nordli, til ▶

Verpehøneproduksjon i Norge

Steinsland AS: 70 prosent av markedet med høner fra Lohmann. Leverer 1,8 millioner daggamle hønekyllinger til 11 oppdrettere over hele landet og fører selv fram 600 000 høner til 16 ukers alder.

Børge Undheim AS og Arne & Andreas Salte: 30 prosent av markedet med hønerasene Dekalb White og ISA Brun. Rugeriet på Undheim klekker ut over én million hønekyllinger (over to millioner inkludert haner), som selges både daggamle og som unghøner. Undheims andel av dette er omtrent 55 prosent, og Arne og Andreas Salte sin andel er cirka 45 prosent.

Faren min, Norvald, kom hit som bureiser i 1947, og da var det ingenting her.

Erich Wesjohann Group

Samling av 28 tyske og 81 utenlandske selskaper, deriblant norske AquaGen på Hamar. Mest kjente produkter er Lohmann-høna, som har omtrent 30 prosent av verdensmarkedet for verpehøns, og Ross 308 slaktekylling fra skotske Aviagen, som ble en del av EW-Group i 2005.

TO GANGER I UKA: Det er klekking to ganger i uka i rugeriet til Steinsland, noe som resulterer i rundt 50 000 høner ukentlig. Her kommer de nyklekkede kyllingene rett fra rugekassene, og de er ennå ikke kjønnssorterte.

► Danmark i 1993, og da de beskrev symptomene for danske eksperter, mente de at problemet var en sykdom som kalles leukose.

– Da jeg kom hjem, sendte jeg egg til Nederland for å få dem testet, og det viste seg at 60 prosent av eggene våre var infisert med leukose. Dette var noe de hadde testet for i årevis i utlandet, men som ingen norske dyrleger hadde hørt om, forklarer Nils.

Sykdommen smitter vertikalt fra høna til egget, men kan avles bort så lenge en vet en har sykdommen i flokken. Men innen de hadde rukket å gjøre det, var grensene åpne og kapitlet om Norbrid-høna over.

– Vi hadde drevet med avl i tretti år. Avlsarbeidet satt i veggene her og var en stor del av identiteten til bedriften, så det var rart å slutte. Men det norske miljøet for fjørfeavl hadde nok uansett blitt for lite, noe som eksempelet med leukose viser. Når rammebetingelsene endrer seg raskt, må man noen ganger gjøre dramatiske valg, sier Nils.

VERDENS STØRSTE AVLSSLEKAP

Da Norbrid-høna gikk ut, kom altså Lohmann-høna inn. Og fra et lite, norsk avlsmiljø, kjøper de nå daggamle avlskyllinger fra verdens største avls-selskap innen fjørfe, tyske Erich Wesjohann Group (se faktaboks).

– Det er en tysk familiebedrift som omsetter for 10 milliarder kroner i året, har 6 000 ansatte og et forsknings- og utviklingsbudsjett på 200 millioner kroner i året. De har rundt 30 prosent av verdensmarkedet for verpehøner og kjøpte i 2005 skotske Aviagen, som har avlet fram Ross 308-kyllingen, forteller Nils.

Det siste store nå innen all avl er som kjent genomisk seleksjon, der avlsselskapene analyserer selve genomet til dyret for å sjekke hvilket individ det er som har de rette egenskapene.

– De har nå kartlagt hele genomet til høna, og det er klart det hadde vært altfor kostbart å gjøre det, om vi fortsatte med et norsk avlsprogram.

GAMMELT RUGERI: Det som i dag er kontorlokaler, var tidligere rugeri og avlsstasjon, og slik så rugekassene ut da Norvald Steinsland startet opp.

Med genomisk seleksjon minsker risikoen for innavl, det vil gjøre det enklere å selekere på flere egen-skaper og det er antatt at avlsframgangen skal øke med 30 prosent. Blant annet har de identifisert et gen for E. coli-resistens som de kan selekere for, forklarer Steinsland.

FLYS INN FRA TYSKLAND

Avlsarbeidet på høner foregår på rene linjer, mens hønene i vanlige bruksbesetninger er en kryss- ►

AVLSARBEID: Fra 1960 og til 1993 drev Steinsland, sammen med Norsk Fjørfeavlslag, avlen på den norske Norbrid-rasen. Her er onkelen til Tone, Arne, sammen med en ansatt hos dem, i gang med kunstig inseminering, noe som de var ganske tidlig ute med.

ETISK DISKUSJON: Tre japanske kylingsortere sitter og kjønnsbestemmer kyllinger på bakgrunn av lengden på ett sett med fjør nederst på vingene, eller ved å se på noen buktninger i kloakkåpninga. Praksisen med å avlive daggamle hanekyllinger er omdiskutert, men det er heller ingen fullgode alternativer, mener Steinsland.

Omdiskutert kjønnssortering

Kjønnssortering av daggamle kyllinger er kanskje noe av det rareste og mest omdiskuterte som foregår i verpehøneproduksjonen.

TEKST OG FOTO: Øystein Heggdal, oystein@norsklandbruk.no

Det er rart fordi kjønnssorteringa av daggamle kyllinger verden over blir gjort av en gruppe japanere, som alle er utdannet ved den samme Zen Nippon-skolen i Nagoya i Japan. Sånn har det vært de siste femti åra. Den første japaneren som kom for å sortere daggamle kyllinger hos Steinsland, begynte allerede på 1970-tallet, men jobben utføres ikke på samme måte nå som tidligere.

– Før ble kyllingene sorterte ved å se på kloakkåpninga, mens de nå sorteres på bakgrunn av lengden av to fjørslag nederst på vingen. Hos hønene er det ene laget litt lengre enn hos hanene. Kyllingene har blitt avlet slik for at de skal bli lettere å sortere. Tidligere klarte arbeiderne å sortere 1 000 dyr i timen, nå sorterer de 3 000 dyr i timen, forklarer Nils.

Dette gjelder imidlertid bare hybriddyrene, som skal ut til oppdrettere for å bli eggprodusenter i norske hønehus. Foreldregenerasjonen, som også klekkes og sorteres hos Steinsland, må fortsatt sorteres ved å se etter mikroskopiske buktninger inni kloakkåpninga.

TV2 KOM PÅ BESØK I FJØR

Kjønnssorteringa er omdiskutert på grunn av det etiske aspektet ved å ta livet av alle hanekyllingene. Bare sekunder etter at hanekyllingene har blitt sett under skjørtet, og feil kjønn er påvist,

havner de i ei kvern med roterende kniver. – I fjor vår hadde vi TV2s program «Matkontrollen» på besøk. Vi gikk mange runder på det internt først, om hvorvidt vi ville ha dem på besøk, men vi bestemte oss for at vi ikke har noe å skjule. Vi må kunne vise fram til folk hvordan vi driver. Å avlive dem med roterende kniver, er den mest humane måten, sier Nils.

TYSK FORBUD MOT AVLIVING

I Tyskland er det imidlertid nå innført et forbud mot å avlive daggamle hanekyllinger, men forbudet er ennå ikke iverksatt ute hos produsentene. For det er ikke nødvendigvis bare positivt å føre fram hanekyllingene heller. Fullvoksne Lohmann hanekyllinger har 297 gram kjøtt på kroppen når de er åtte uker gamle, mens Ross 308 har 1 114 gram etter bare fire uker.

– Problemet er jo at disse hanekyllingene er ekstremt dårlige til å omsette for til kjøtt, kontra slaktekyllingen Ross 308. I Tyskland avliver de 40 millioner hanekyllinger hvert år. Å produsere for til dem, ville ha krevd ytterligere 40 000 dekar med hvete, forklarer Nils.

Lohmann har også avlet fram en såkalt dual-purpose kylling, som blir en slags NRF-variant av høna, som både fungerer som egglegger og som kjøttprodusent. Problemet er at den verken blir høne eller slaktekylling, med dårlig føreffektivitet både i eggproduksjon og i kjøttproduksjon.

– Tyskerne jobber nå med et stort prosjekt for å se om det er mulig å påvise kjønn før klekkinga, men det har hittil vist seg vanskelig. På grunn av skallet er det umulig å bruke røntgen, og teknikken de har fått på plass hittil, der de åpner opp og sjekker inni egget, har hatt en feilmargin på 10 prosent, hvilket betyr at vi avliver 10 prosent høner i tillegg, forteller Tone. ■

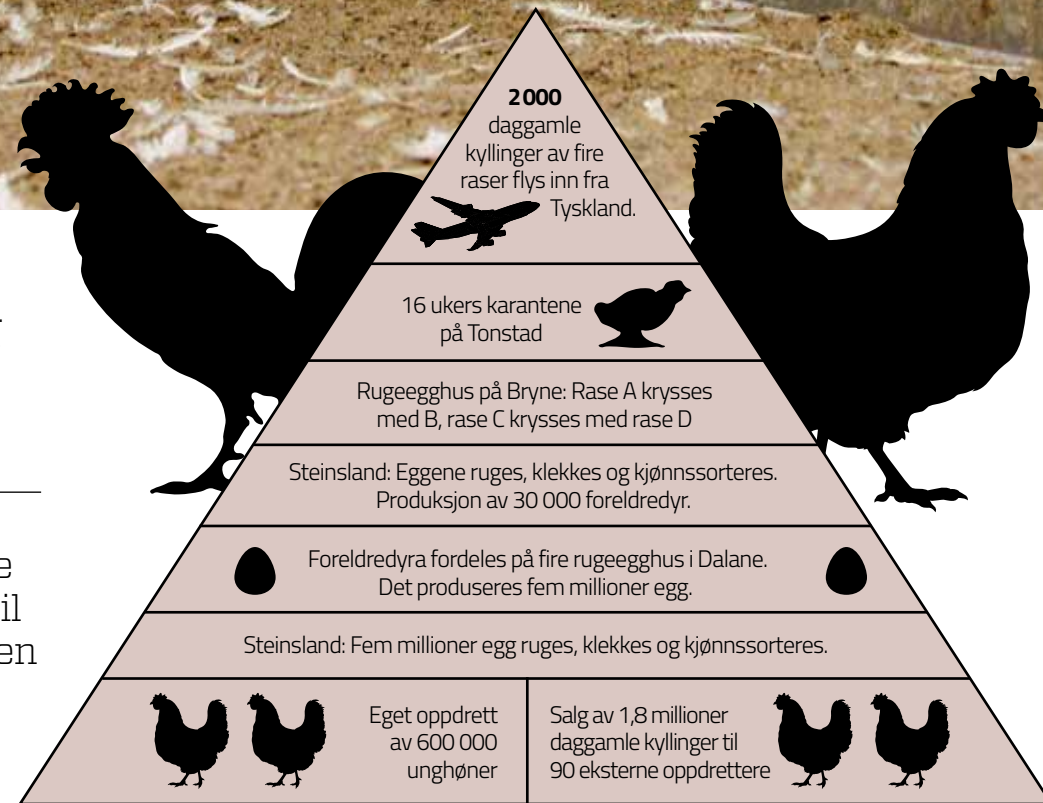

TIL OPPDRETT: Steinsland leverer 1,8 millioner daggamle og kjønnssorterte hønekyllinger til 90 oppdrettere over hele landet. I tillegg fører de fram 600 000 høner selv til 16 ukers alder, som så selges direkte til eggprodusenter.

VIKTIGSTE VI HAR: At vi bare vaksinerer hønene én gang i Norge, tror de nesten ikke på i utlandet, forteller Tone. Den unike, norske helsestatusen på fjørfe er noe de jobber daglig for å ta vare på, og var grunnen til at de spredte oppdrett av verpehøner på flere anlegg etter utbrudd av hønesykdommen Aviaer rhinotrakeitt i 2005.

OPPDRETT: Etter å ha blitt kjønnssorterte og vaksinerte, kjøres de daggamle hønene ut til oppdrettere, som her til Tor Gudmestad på Jæren. Her går de til de er 16 uker og kjøres videre ut til eggprodusenter.

Vi kjører daggamle kyllinger helt opp til Vestbygd i Vesterålen for oppdrett.

ning av hele fire forskjellige reinrasede linjer med høner. For oversiktens skyld kan vi kalle rasene for A, B, C og D. Avlen foregår på EW-Group sine anlegg i Tyskland, og de reinrasede oldeforeldrene til hønene i norske hønehus står i Cuxhaven i Tyskland. En gang i året flys det inn 2 000 daggamle kyllinger, som lander på Sola flyplass. Alle de fire rasene holdes adskilte i merkede kasser.

Kyllingene kjøres opp til en karantenestasjon i Tonstad, et område som ligger langt unna de dyretette områdene her nede på Jæren. Der står hønene og hanene til de er 16 uker gamle og er blitt sjekket ut for alle sykdommene vi ikke vil ha i Norge. Da flyttes de ned til et rugeegghus på Bryne, der rase A krysses med rase B, og rase C krysses med rase D, forklarer Steinsland.

Eggene fra rugeegghuset på Bryne, med kryssing AB og CD, kjøres inn til ruging og klekking på rugeriet til Steinsland, hvor de også blir sorterte, slik at de ender opp med rundt 10 prosent AB-hanekyllinger, og resten CD-høner. Totalt blir det produsert 30 000 høner og haner av denne foreldre-generasjonen, som igjen kjøres ut til to oppalere, som har hønene fram til de er 16 uker og kan kjøres til ett av fire rugeegghus.

– Dette ruller slik at vi alltid har tre hus i produksjon, med 7 500 dyr i hvert hus, og ett hus som er tømt og vasket ned. Dette for at vi skal ha en jevn produksjon gjennom hele året, forteller Nils.

Ut av disse rugeegghusene kommer det fem millioner egg i året, av kombinasjonen ABCD, som er hybridene som skal inn i eggproduksjon. Eggene ruges og klekkes hos Steinsland, før de blir kjønnssorterte og kjørt ut til 90 oppdrettere, som kjøper 1,8 millioner daggamle kyllinger av Steinsland, i tillegg til sju hus med oppal av 600 000 høner som Steinsland har selv.

– Vi kjører daggamle kyllinger helt opp til Vestbygd i Vesterålen for oppdrett. Det er mye bedre å kjøre daggamle kyllinger i 32 timer, enn å kjøre høner på 16 uker. Daggamle kyllinger er veldig robuste, og matpakka i plommesekken varer i 72 timer, sier Nils.

Etter nye 16 uker i oppdrett er hønene så klare for å bli kjørt ut til ett av Norges rundt 600 hønehus. ■

Flyttet produksjonen på grunn av smittevern

I 2004 og 2005 måtte Steinsland i tre omganger slakte ned totalt 65 000 dyr, på grunn av hønesykdommen Aviaer rhinotrakeitt (ART). Smitten kom antakeligvis inn i besetninga gjennom smitte fra villfugler.

TEKST OG FOTO: Øystein Heggdal, oystein@norsklandbruk.no

Det er en sykdom som verken gir symptomer eller økt dødelighet, vi fant bare antistoffer i hønene. Det var en forferdelig opplevelse, og vi bestemte oss da for å spre produksjonen mer utover, slik at vi ikke er så sårbare. Det er ikke lenger noen dyr i husene hjemme på gården vår, med unntak av rugeriet da, forklarer Nils.

Heldigvis spredte ikke smitten seg fra anlegget til Steinsland til andre produsenter. Mattilsynet undersøkte 55 eggprodusenter og 11 oppalere av høner, uten å finne antistoffer i dem. Gårdbrukerne klarte å levere nok høner til å opprettholde norsk produksjon gjennom denne perioden, gjennom import fra Sverige, men det var bare en nødløsning.

– Selv om ART ikke er en farlig sykdom for hønene, er det bare sånn at vi ikke skal ha den i norske besetninger. Vi har en helt unik helsestatus her i Norge, og den gjør vi alt for å bevare. Du skal ikke lengre enn til Sverige før du eksempelvis finner Newcastle Disease, forklarer Tone.

Hvor mange vaksiner hønene får før de blir satt i produksjon, sier mye om

helsestatusen i et land. I Tyskland vaksineres hønene 19 ganger, i Danmark 14 og i Sverige sju til ni ganger. I Norge får hønene bare én vaksine.

– Denne vaksinen her er den eneste hønene i Norge får, forklarer Tone, og peker på damene som sitter rundt et bord og løfter opp hver enkelt kjønnseparerte kylling og stikker én gang med ei sprøyte i låret. Når vi møter kollegaer på utenlandske kongresser, tror de nesten ikke på oss når vi sier at vi bare vaksinerer én gang.

Men noen sykdommer er det ikke mulig å vaksinere for. Ett eksempel er den tidligere voldsomt omtalte fugleinfluensaen. Bare sist høst måtte danske og svenske fjørfe evakueres innendørs og besetninger slaktes ned.

– Det er egentlig rart at debatten om fugleinfluensa har blitt så liten i Norge. Internasjonalt har problemet aldri vært større, og det er et kjempeaggressivt virus, som muterer hele tiden. Problemet er ofte hobbybrukere som har dyrene gående ute, og som dermed kan smittes av ville fugler. Det er nok bare et tidsspørsmål før vi får et utbrudd i Norge også, mener Tone. ■

ANNONSE

Humus 8CT, 10CT og 13CT

Dumper hengere er robust konstruert og med gjennomtenkte løsninger.

De leveres med Hardox stål og 520-50/17 hjul i std utgave.

Det leveres med mye forskjellig utstyr blant annet kornkarmer

Priser fra 119.500,-

Humus 10CT 11,7T nyttelast!!

Glåmdal Maskin AS
 ☎ 46 95 30 01 - KIRKENÆR
 www.glomdalmaskin.no